

Riktlinjer för ekologisk kompensation

Dokumenttyp: Riktlinjer

Antaget av: Samhällsbyggnadsnämnden 2021-02-17

Senast reviderat: 2021-02-09

Giltighetstid: tillsvidare

Diarienummer: SBN 2020-596

Dokumentansvarig: Kontorschef Plankontoret

Adresserat till: Samhällsbyggnadsnämnden

Tidpunkt för aktualitetsprövning: Nästa mandatperiod

Tidpunkt för senaste revidering: Upprättat 2021

Relaterade styrdokument: Naturvårdsprogram

Sökord: Riktlinjer, ekologisk kompensation

Foton: Linköpings kommun

Innehåll

1	Inledning	4
1.1	Uppdrag och utförande	4
1.2	Syfte	5
1.3	Läsanvisning	5
2	Bakgrund	6
2.1	Ekosystemtjänster	6
2.2	Ekologisk kompensation	7
2.2.1	Skadelindringshierarkin	9
2.2.2	Närhetsprincipen	9
2.2.3	Funktion och värde	10
2.2.4	Additionalitet	10
2.3	Lagstiftning	11
2.3.1	Miljöbalken (MB)	11
2.3.2	Plan- och bygglagen (PBL)	11
2.4	EU-principer och statliga utredningar	11
2.5	Arbete med ekologisk kompensation på kommunal nivå	12
2.6	Kommunala, nationella och internationella mål	13
2.6.1	Mål och policy för Linköpings kommun	13
2.6.2	Mål på nationell nivå	13
2.6.3	Mål på internationell nivå	14
3	Riktlinjer	15
4	Genomförande	17
4.1	Ekosystemtjänster som berörs av riktlinjerna	17
4.2	Värdering och kostnadsberäkningar vid ekologisk kompensation	18
4.3	Kompensationsarbete i planeringskedet	18
4.3.1	Översiktsplaner	19
4.3.2	Detaljplaner	19
4.3.3	Andra projekt	21
4.4	Kompensationsarbete i genomförandeskedet	21
5	Uppföljning	22
6	Referenser	23
7	Bilaga	24

1 Inledning

Naturmiljöns betydelse för hälsa, rekreation och biologisk mångfald är välkänd, väldokumenterad och kan inte nog understrykas – alltifrån enstaka träd och små blommande grönytor till stadens parker, skogar, ängar och hagar, sjöar och vattendrag, eklandskap och sammanhängande gröna och blå stråk. Naturens viktiga roll stannar dock inte där. Även andra samhällsekonomiska värden som privatekonomi och företagsekonomi påverkas av det gröna. Fastighetsvärden gynnas av närheten till grönområden och otaliga är de bostadsannonser som innehåller bilder på och hänvisningar till den gröna omgivningen.

När staden växer och förtätas blir det en utmaning att få plats med alla viktiga funktioner som behövs i en väl fungerande stad. Det är oundvikligt att en del grönområden ibland måste tas i anspråk för exploatering och att naturmiljön därmed påverkas negativt.

Ekologisk kompensation innebär att ekosystemtjänstfunktioner och värden som försvinner vid en exploatering kompenseras. Ekologisk kompensation ska inte vara ett sätt att rättfärdiga olämpliga exploateringar utan istället vara en sista utväg när alternativ prövats och skyddsåtgärder inte räckt till. En annan viktig utgångspunkt är också att exploateringen ska bekosta nödvändiga kompensationsåtgärder.

Arbete med ekologisk kompensation och främjande av ekosystemtjänster är inget nytt för Linköpings kommun även om begreppen inte använts specifikt. Ett systematiskt och konsekvent arbetssätt har dock saknats och alltmer efterfrågats under senare år. Framtagandet av riktlinjer för ekologisk kompensation, tillsammans med riktlinjer för ekosystemtjänster, är därför viktiga steg för en tydligare integrering av dessa frågor i den fysiska planeringen och samhällsbyggandet i övrigt. Riktlinjerna utgör grunden och startskottet för en kommande utveckling av konkreta verktyg och tillämpning.

1.1 Uppdrag och utförande

Framtagandet av dessa riktlinjer för ekologisk kompensation är ett uppdrag från samhällsbyggnadsnämnden, ingående i Plankontorets handlingsplan. Det är samtidigt en åtgärd i ”*Handlingsplan för naturvården i Linköpings kommun 2018-2022*”, en del av kommunens naturvårdsprogram.

Som ett förarbete till dessa riktlinjer för ekologisk kompensation i Linköpings kommun togs en underlagsrapport fram: ”*Omvärldsanalys ekologisk kompensation – metoder och arbetsätt i fyra analyserade kommuner*” (Ekologigruppen 2019). Denna studie omfattade Göteborg, Helsingborg, Ystad och Huddinge kommuner. Andra kommuner som har studerats inom projektet är Västerås och Gävle. Material och erfarenheter från ovanstående samt från myndigheter och forskningsprojekt (MuniComp, om ekologisk kompensation med ett kommunperspektiv, Högskolan Kristianstad 2018-2020) ligger till

grund för föreliggande riktlinjer. Göteborgs stad och deras mångåriga arbete med ekologisk kompensation ska särskilt nämnas som en förebild och inspirationskälla.

Föreliggande riktlinjer ansluter väl till aktuella översiktliga planer som *"Linköpings mötesplatser – innerstadens parker och torg"* (kopplad till Utvecklingsplan för Linköpings innerstad) samt *"Utvecklingsplan för Linköpings ytterstad"*.

1.2 Syfte

Riktlinjerna för ekologisk kompensation syftar till att ange inriktning och ambitionsnivå för ett systematiskt, tydligt och konsekvent arbete med ekologisk kompensation som instrument för hållbar utveckling.

Riktlinjerna ska förtydliga vad ekologisk kompensation innebär och hur arbetet ska genomföras i olika skeden av samhällsbyggnadsprocessen.

Riktlinjernas syfte är också att sprida kännedom och inspiration om samhällsbyggnadsnämndens arbete med ekologisk kompensation inom sina verksamhetsområden till såväl andra delar av den kommunala organisationen som externa intressenter som byggaktörer, organisationer och allmänhet.

1.3 Läsanvisning

Första delen, kapitel 1-2, innehåller en kort introduktion, beskriver uppdrag och syfte samt ger en bakgrund med begrepp, principer, lagstiftning samt miljö- och hållbarhetsmål.

Andra delen, kapitel 3-5, består av Linköpings kommuns riktlinjer med anvisningar om hur de ska genomföras och följas upp.

2 Bakgrund

Fysisk planering och förvaltande av mark och andra naturresurser är basen för att bygga det långsiktigt hållbara samhället. Här ingår fungerande ekosystemtjänster som en nödvändig pusselbit. På det kommunala planet sker också förverkligandet och uppfyllandet av såväl lokala mål som nationella och internationella mål och åtaganden inom natur- och miljöområdet. Lagar och direktiv ställer krav på både kommunala och privata aktörer.

Ekologisk kompensation som ett av verktygen för en hållbar samhällsutveckling är nära förknippad med ekosystemtjänster och i följande avsnitt ges en fördjupning kring dessa och andra begrepp.

2.1 Ekosystemtjänster

Ekosystemtjänster är naturens nyttiga bidrag till människan i form av produkter och tjänster som naturens ekosystem tillhandahåller. Tjänsterna brukar delas in i fyra huvudgrupper utifrån vilken funktion de har. Dessa grupper kallas vanligen stödjande, försörjande, reglerande respektive kulturella ekosystemtjänster.

Stödjande ekosystemtjänster utgör förutsättningarna för ekosystemen och för att alla andra ekosystemtjänster ska fungera. Hit hör jordmånsbildning, syreproduktion genom växternas fotosyntes, närings- och vattencykler samt inte minst biologisk mångfald och arternas livsmiljöer (habitat).

Försörjande ekosystemtjänster handlar om produkter från naturen som kommer människan till nytta. Exempel är livsmedel, byggmaterial, förnybara bränslen och mediciner från växter, svampar och djur samt dricksvatten och vatten till andra ändamål.

Reglerande ekosystemtjänster innefattar alla de tjänster som produceras av naturens egen reglering av kritiska processer genom att till exempel rena luft och vatten, kontrollera och utjämna lokalt och globalt klimat, förhindra eller mildra översvämningar och jorderosion samt pollinera odlade grödor och vilda växter.

Kulturella ekosystemtjänster är alla immateriella tjänster som naturen tillhandahåller i form av upplevelsevärden, rekreation och inspiration, natur- och kulturarv, olika estetiska värden samt naturens betydelse för hälsa, pedagogik och kognitiv utveckling.

Salamanderpassage. Exempel på ekologisk kompensationsåtgärd.

2.2 Ekologisk kompensation

Ekologisk kompensation innebär att hantera skadade ekosystemtjänster där funktioner och värden som går förlorade vid exploatering kompenseras på olika sätt. Kompensationsåtgärder kan innefatta restaurering av livsmiljöer, nyskapande av ekosystemtjänster, skötsel för naturvård och rekreation och även områdesskydd med hjälp av miljöbalken (naturreservat, biotopskydd, naturvårdsavtal etc.).

Ekologisk kompensation:

”Fullständig eller partiell gottgörelse av skada på naturmiljö som utgör allmänna intressen, såsom arter, naturtyper, ekosystemfunktioner och upplevelsevärden. Gottgörelsen kan ske genom att den som orsakat skada tillför nya värden eller säkerställer befintliga värden som annars skulle riskera att gå förlorade.”

Naturvårdsverket (2016)

Definition av ekologisk kompensation

Arbetet med ekologisk kompensation bör vila på relevanta och hållbara principer och utgångspunkter. I den omvärldsanalys som genomfördes inför framtagandet av dessa riktlinjer listades ett antal generella utgångspunkter, se nedan.

Principer för ekologisk kompensation

Ekologigruppen har tagit fram följande förslag till principer för ekologisk kompensation, vilka baseras på den standard som utvecklats av BBOP (Business and Biodiversity Offsets Programme, BBOP 2013):

Använd skadelindringshierarkien – för alla relevanta ekosystemtjänster vid exploatering i tätbebyggt område. Detta innebär att kompensation tillämpas först efter att man vidtagit lämpliga åtgärder för att undvika, minimera, så långt det är praktiskt möjligt, och återställa skador på utpekade ekosystemtjänster.

Allt kan inte kompenseras – Vissa värden är väldigt ovanliga, tar mycket lång tid att utveckla eller kräver speciella förhållanden för att utvecklas. Dessa bör därför bevaras och inte ersättas.

Beakta värden i landskapsskala – För att ersätta ett naturvärde med en annan typ av naturvärde (ex. äng mot våtmark) bör en behovsanalys genomföras på översiktlig/strategisk nivå. Genom att anlägga den typ av naturvärde som det finns störst behov av kan kompensationsåtgärder leda till en positiv effekt på landskapsskala.

Värden ska bestå över tid – Kompensationsåtgärdernas utformning och genomförande ska omfatta skötsel, uppföljning, och utvärdering. Kompensationens varaktighet bör minst motsvara varaktigheten på det intrång den kompenserar för. För detta krävs att åtgärderna garanteras finnas kvar på en viss plats och att en skötsel som utvecklar/bevarar värdena genomförs över tid.

Nettoförluster ska inte uppstå – En detaljerad analys av situationen före och efter en exploatering ska genomföras. Om det finns färre värden efter exploatering (skada) måste åtgärder utföras för att motverka att en nettoförlust uppstår.

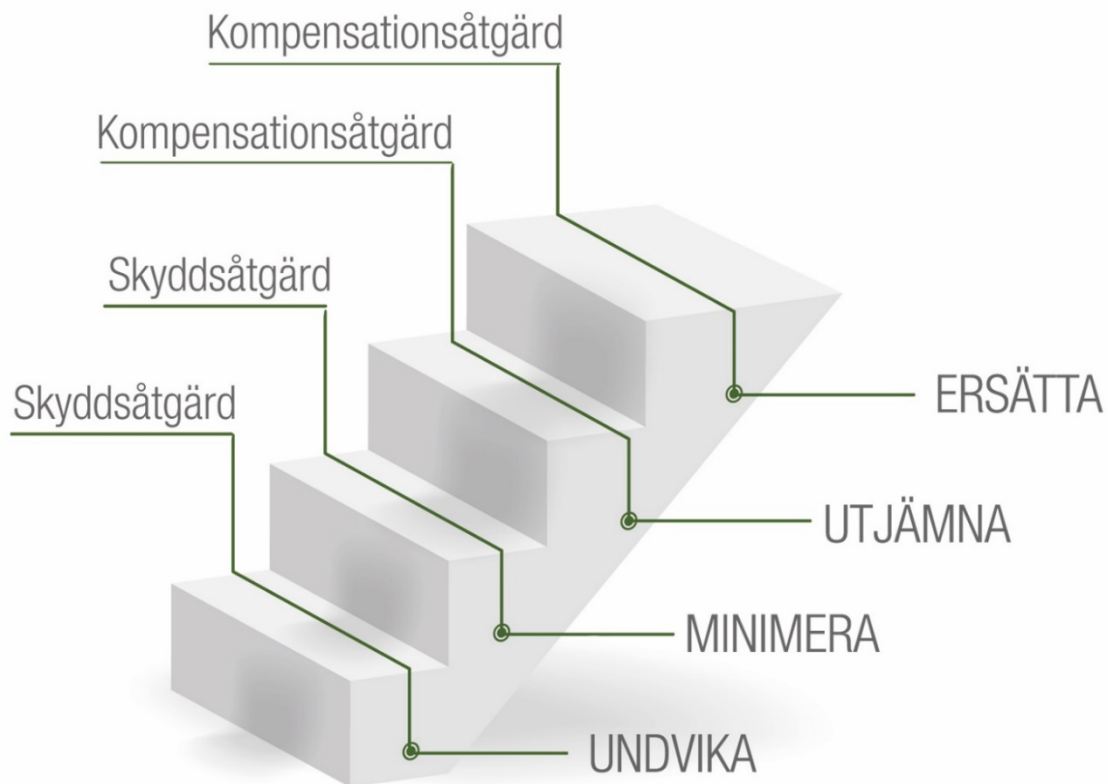
Säkerhetsfaktorer – Kompensationens storlek (i yta eller pengar) behöver justeras efter hur lång tid det tar innan värden återskapas och hur stor risken är att åtgärderna misslyckas. Detta genomförs för att garantera att tillräckliga åtgärder genomförs för att en nettoförlust inte ska uppstå.

Additionalitet – Att ekologisk kompensation leder till positiv naturvårdsnytta utöver den utveckling som skulle ha skett om kompensation inte skedde.

2.2.1 Skadelindringshierarkin

När man planerar ett exploateringsprojekt som riskerar att skada ekosystemtjänster bör man först och främst undvika negativ påverkan genom att välja en alternativ plats eller ta fram skyddsåtgärder. Om detta inte är möjligt bör man i andra hand minimera den identifierade skadan genom skydds- eller förstärkningsåtgärder. Först som en sista utväg blir det aktuellt med ekologisk kompensation genom att återskapa samma värden på plats eller, om svårt att genomföra, ersätta med värden på annan plats eller av annat värde. Detta kallas för skadelindringshierarkin eller skadelindringstrappan och bör vara en grundläggande princip för tillvägagångssättet vid all exploatering som innebär negativ påverkan på viktiga ekosystemtjänster och funktioner. Den så kallade balanseringsprincipen bygger på skadelindringshierarkin och används som begrepp motsvarande ekologisk kompensation i en del kommuner.

Skadelindringshierarkin / skadelindringstrappan. Bilden illustrerar det stegvisa arbetet fram till ekologiska kompensationsåtgärder som en "sista utväg".

2.2.2 Närhetsprincipen

En ekologisk kompensationsåtgärd ska följa närhetsprincipen så långt det är möjligt vilket innebär att kompensationen ska utföras nära i funktion, plats och tid samt ha minst samma värde. Det innebär att kompensationsåtgärden ska sträva efter att uppnå ett minst lika stort värde som det försvunna vid skadan, fokusera på samma typ av ekosystemtjänstfunktion, genomföras i närområdet samt så snart som möjligt.

Närhetsprincipen är viktig eftersom syftet med en kompensationsåtgärd är att en skadad eller försvunnen ekosystemtjänstfunktion i första hand långsiktigt ska kunna finnas kvar i området. Dessutom innebär stora avsteg från närhetsprincipen att det blir svårt att avgöra om kompensationen är rimlig och tillräcklig i förhållande till ingreppet.

Närhetsprincipen för en ekologisk kompensationsåtgärd.

2.2.3 Funktion och värde

En ekologisk kompensationsåtgärd utgår från den aktuella platsens ekosystemtjänstfunktion. Det kan vara en välutnyttjad kulle i ett bostadsområde, stora träd, en stadsdelspark, ett friluftsområde, en rastplats för flyttande fåglar, en artrik växtlokal eller en skolskog. *Funktion* syftar alltså på en (objektiv) egenskap.

Inför en kompensationsåtgärd måste sedan funktionen värderas: hur viktig är lekkullen i bostadsområdet, stadsdelsparken eller friluftsområdet för stadens människor, rastplatsen för flyttfåglarna, växtlokalen för den biologiska mångfalden eller skogen för skolan? *Värde* syftar då istället på en (subjektiv) värdering som kan mätas kvantitativt eller kvalitativt och bedömas med olika metoder. Värdet ligger sedan till grund för framtagning av vilka åtgärder, omfattning och resursbehov, som krävs för kompensationen.

Viktigt att ha i åtanke är att en del värden inte är möjliga, eller i varje fall mycket svåra, att kompensera för. Vissa naturvärden har mycket lång ”leveranstid” (exempelvis en gammal orörd barrskog, stora gamla träd, en hagmark med flerhundraåriga ekar eller en artrik slätteräng) eller kräver speciella förutsättningar (exempelvis ett kalkkärr eller en skuggig och fuktig bergbrant).

2.2.4 Additionalitet

Ekologisk kompensation ska leda till verklig nytta i naturmiljön och tillföra (addera) värden, utöver den utveckling som skulle ha skett om ingen kompensation genomförts i samband med en exploatering.

2.3 Lagstiftning

2.3.1 Miljöbalken (MB)

Enligt bestämmelser i miljöbalken (MB) får tillstånd, godkännande eller dispenser för verksamhet och åtgärder som medför eller riskerar att medföra skador i naturmiljön förenas med villkor om kompensationsåtgärder. Det gäller bland annat i samband med intrång i eller påverkan på naturreservat och Natura 2000-områden, tillstånd till vattenverksamhet eller miljöfarlig verksamhet, biotopskyddsdispenser samt dispenser kopplade till artskyddsförordningen. När det gäller kompensationsåtgärder med koppling till MB är det i de flesta fall staten via länsstyrelsen som fattar dessa tvingande beslut som kan rikta sig till kommunen, verksamhetsutövare, privatpersoner och andra aktörer.

2.3.2 Plan- och bygglagen (PBL)

Plan- och bygglagen (PBL) ger inte någon möjlighet att ställa krav på ekologisk kompensation i till exempel en detaljplan. Krav på ekologisk kompensation kan dock uppstå genom MB till följd av att detaljplanen berör ett område med till exempel biotopskydd eller riskerar bevarandemålen för ett Natura 2000-område. Om krav på ekologisk kompensation inte kan ställas med stöd av MB får kommunen istället komma överens med verksamhetsutövare/fastighetsägare om frivilliga kompensationsåtgärder.

Enligt PBL ska hänsyn tas till både allmänna och enskilda intressen vid prövning enligt lagen, exempelvis vid planläggning och bygglovsgivning. Med allmänna intressen avses bland annat natur- och kulturvärden och miljö- och klimataspekter. Hänsyn ska tas till behovet av ”parker och andra grönområden” samt ”lämpliga platser för lek, motion och annan utevistelse” inom eller i närområdet till bostadsområden. Kommunen har alltså ett lagstadgat krav att beakta ekosystemtjänster i fysisk planering och byggande, även om ordet ekosystemtjänster inte specifikt nämns. Däremot har kommunen inte någon möjlighet att ställa direkta krav på kompensation via exempelvis planbestämmelser i en detaljplan. En del kompensationsåtgärder kan dock sammanfalla med åtgärder som krävs för att tillgodose allmänna intressen enligt ovan och som då kan säkras med hjälp av PBL. Exempel på sådana är detaljplanebestämmelser om utformning av allmän plats, vegetation och markyta samt bestämmelser med koppling till skydd mot översvämning, erosion och omgivningsstörningar.

2.4 EU-principer och statliga utredningar

Den som orsakar skada på viktiga ekosystemtjänster bör ansvara för utförandet av kompensationsåtgärder genom att ersätta värden och funktioner eller tillföra nya värden och funktioner med ambitionen att det i slutänden inte ska kvarstå någon nettoförlust i naturmiljön. Grunden för detta är de två principerna ’Polluter Pays Principle’ (PPP, Förorenaren betalar) respektive ’No Net Loss’ (ingen nettoförlust). Principen om att ”förorenaren betalar” är internationellt vedertagen och fastslagen i EU-rätten och andra internationella

överenskommelser. No Net Loss är en princip som varit vägledande inom EUs arbete med natur- och miljöfrågor under många år.

En statlig utredning (*SOU 2013:68 Synliggöra värdet av ekosystemtjänster*) konstaterade att ekologisk kompensation kan vara ett effektivt verktyg för att behålla ekosystemtjänster i samband med exploatering.

Ekosystemtjänstperspektivet är därför naturligt och viktigt vid användning av ekologisk kompensation i kommunal planering och verksamhet.

På senare år har en statlig utredning genomförts med uppdrag att leda till en mer effektiv och konsekvent tillämpning av ekologisk kompensation: *”Ekologisk kompensation – åtgärder för att motverka nettoförluster av biologisk mångfald och ekosystemtjänster, samtidigt som behovet av markexploatering tillgodoses”* (*SOU 2017:34*). Utredningen föreslog bland annat flera förändringar i miljöbalken (MB) och även förändringar i plan- och bygglagen (PBL) så att kompensationsåtgärder får bestämmas i en detaljplan. Utredningens betänkande har varit på remiss men skarpa förslag om exempelvis lagändringar har än så länge (början av 2021) inte lagts fram.

Statlig utredning om ekologisk kompensation (till vänster), handbok om ekologisk kompensation från Naturvårdsverket (i mitten), omvärldsanalys om ekologisk kompensation i fyra kommuner, utförd av Ekologigruppen på uppdrag av Linköpings kommun (till höger)

2.5 Arbete med ekologisk kompensation på kommunal nivå

Vid detaljplanering eller annan exploatering kan en kommun, trots avsaknaden hittills av skarpa krav i PBL, utifrån kommunala mål, riktlinjer eller andra politiska styrdokument ändå reglera genomförandet för att minimera och kompensera för skador på natur- och rekreationsvärden och andra ekosystemtjänster. Ett antal kommuner i Sverige har tagit fram sådana mål och riktlinjer och arbetar aktivt med kompensationsåtgärder både internt inom kommunen och med externa aktörer. Naturvårdsverket har också tagit fram en handbok (2016) om ekologisk kompensation, för länsstyrelser och kommuner.

2.6 Kommunala, nationella och internationella mål

Både på kommunal, nationell och internationell nivå finns ett antal mål som berör ekologisk kompensation.

2.6.1 Mål och policy för Linköpings kommun

Hållbarhetspolicy för kommunkoncernen

I kommunens hållbarhetspolicy för kommunkoncernen (antagen av kommunfullmäktige 2018) finns tre punkter om social, ekologisk respektive ekonomisk hållbarhet. Punkten om ekologisk hållbarhet har följande lydelse med bäring på ekologisk kompensation:

”Ett ekologiskt hållbart Linköping innebär ett resurseffektivt samhälle med minimerad användning av skadliga kemikalier, där livskraftiga ekosystem och invånarnas rekreativmiljöer upprätthålls och utvecklas, och som har god förmåga att förebygga och hantera klimat- och miljömässiga utmaningar.”

Naturvårdsprogram

Kommunens naturvårdsprogram (senaste version antaget av kommunfullmäktige 2018), har stark koppling till ekologisk kompensation (och även ekosystemtjänster). I programmet står bland annat följande:

”Linköpings kommun, precis som andra kommuner i Sverige, står inför ett viktigt utvecklingssteg där ett beaktande av ekosystemtjänster kan och bör bli ett självklart inslag i den fysiska planeringen för en växande och långsiktigt hållbar stad. I ett förändrat klimat blir detta än mer betydelsefullt.”

Programmet och tillhörande ”Handlingsplan för naturvården i Linköpings kommun 2018-2022” är indelade i målområden efter relevanta nationella miljömål, med strategier och åtgärder för ekologisk kompensation (och även ekosystemtjänster) kopplade till målet ”God bebyggd miljö”.

2.6.2 Mål på nationell nivå

På nationell nivå finns ett flertal mål med starka kopplingar till ekologisk kompensation och ekosystemtjänster. I den av riksdagen beslutade målstrukturen för miljöarbetet i Sverige finns ett övergripande generationsmål, vilket innebär att till nästa generation lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta. Två av punkterna i generationsmålet handlar om ekosystemtjänster och biologisk mångfald. Förutom generationsmålet finns miljö kvalitetsmål och därtill knutna etappmål. Kopplat till miljö kvalitetsmålet *God bebyggd miljö* finns bland annat följande etappmål för ekosystemtjänster:

”En majoritet av kommunerna ska senast år 2025 ta tillvara och integrera stadsgrönka och ekosystemtjänster i urbana miljöer vid planering, byggande och förvaltning i städer och tätorter.”

Bland de av regeringen 2012 beslutade friluftspolitiska mål finns flera som handlar om tillgång till tillgänglig och attraktiv natur för friluftsliv och där de kulturella ekosystemtjänsterna lyfts särskilt.

2.6.3 Mål på internationell nivå

Linköpings kommun har i sin hållbarhetspolicy för kommunkoncernen (antagen 2018) ställt sig bakom de globala målen, Agenda 2030. Flera av de 17 målen har bäring på ekosystemtjänster, bland annat mål 11 om hållbara städer och mål 15 om hållbar utveckling av jordens ekosystem. Bland annat finns delmål 15:9 som innebär att *”senast 2020 integrera ekosystemens och den biologiska mångfaldens värden i nationella och lokala planerings- och utvecklingsprocesser ... samt räkenskaper”*.

Inom ramen för FN:s konvention om biologisk mångfald finns också de så kallade Aichimålen, med det övergripande målet att *”stoppa förlusten av biologisk mångfald och att säkra resilienta (stabila/motståndskraftiga) ekosystem och ekosystemtjänster”*.

På EU-nivå finns bland annat en strategi för biologisk mångfald, med mål om biologisk mångfald och ekosystemtjänster. EU:s sjunde miljöhandlingsprogram har som första prioriterade mål att skydda, bevara och stärka unionens naturkapital, inklusive att skydda, bevara och stärka ekosystemtjänster.

Parkmiljö med stora gamla träd, leverantör av flera ekosystemtjänster (S:t Larsparken)

3 Riktlinjer

Linköpings kommun strävar efter en ekonomiskt, socialt och ekologiskt hållbar utveckling, uttryckt bland annat i kommunens hållbarhetspolicy från 2018. En del i detta är att måna om ekosystemtjänster (naturens nyttigheter för människan) och att arbeta med ekologisk kompensation när oundvikliga skador uppstår på viktiga värden och funktioner i naturmiljön i samband med exploatering av olika slag.

En övergripande målsättning för ekologiska kompensationsåtgärder är att säkerställa att Linköping även fortsättningsvis ska vara en attraktiv stad att bo och verka i samt besöka, med god tillgång till värdefulla natur- och rekreationsområden och andra ekosystemtjänster samtidigt som staden växer.

Riktlinjerna för ekologisk kompensation i Linköpings kommun utgår från de principer som presenteras i bakgrundsdelens av detta dokument och syftar till att bidra till uppfyllandet av där nämnda såväl nationella miljö kvalitetsmål som lokala, nationella och internationella hållbarhetsmål.

Följande riktlinjer kring ekologisk kompensation gäller för Samhällsbyggnadsnämndens olika verksamhetsområden:

- Arbete med ekologisk kompensation ska vara en del av miljö- och samhällsbyggnadsförvaltningens ordinarie verksamhet.
- Ekologiska kompensationsåtgärder hanteras på olika sätt beroende på plan- och markägarförutsättningar:

- tillämpning av riktlinjerna är obligatoriskt om Linköpings kommun är markägare och regleras i plansammanhang i första hand genom markanvisningsavtal eller liknande.
- tillämpning av riktlinjerna sker på frivillig bas om Linköpings kommun inte äger marken och regleras genom exploateringsavtal eller annan överenskommelse.
- kompensationsåtgärder i plansammanhang kan regleras genom specifika planbestämmelser där så är möjligt.
- Riktlinjerna för ekologisk kompensation ska tillämpas för hela kommunen geografiskt sett, i plan- och exploateringsprojekt samt andra investerings- och utvecklingsprojekt, och berör samhällsbyggnadsnämndens alla verksamhetsområden.
- Ekologisk kompensation utgör ”sista utvägen” i processen inför en exploatering när skyddsåtgärder för att undvika eller minimera skada inte är tillräckliga. Den så kallade skadelindringshierarkin ska följas.
- Viktiga funktioner och värden hos ekosystemtjänster som påverkas negativt vid en exploatering ska kompenseras genom olika åtgärder.
- Utredning, bedömning och förslag på ekologiska kompensationsåtgärder ska diskuteras så tidigt som möjligt i planerings- och genomförandeprocesser.
- Behovet av ekologisk kompensation ska på ett strukturerat, tydligt och transparent sätt utredas och bedömas utifrån funktion, värde och påverkan.
- Ekologiska kompensationsåtgärder ska bygga på närhetsprincipen i så stor utsträckning som möjligt – nära i funktion, plats och tid samt ha minst samma värde.
- Ekologiska kompensationsåtgärder ska leda till verklig nytta i naturmiljön och tillföra värden utöver den utveckling som skulle ha skett om ingen kompensation genomförts.
- Verktyg och metoder för den praktiska tillämpningen av ekologisk kompensation ska tas fram och ajourhållas inom miljö- och samhällsbyggnadsförvaltningen.
- Arbetet med ekologisk kompensation ska fortlöpande följas upp, utvärderas och förbättras genom intern och extern samverkan, kunskapsfördjupning och metodutveckling.

Mulmholkar, död ved och planteringar. Exempel på ekologisk kompensationsåtgärd.

4 Genomförande

Riktlinjerna för ekologisk kompensation pekar ut riktningen och lägger grunden till ett systematiskt, konsekvent och långsiktigt arbete i en växande och attraktiv kommun. En implementering av föreliggande riktlinjer innebär till att börja med att konkretisera och utveckla verktyg i form av checklistor, manualer, processer, rutiner med mera till det löpande arbetet, i olika skeden, för alla projekt som berörs av frågan om ekologisk kompensation. En samordning med riktlinjerna för ekosystemtjänster är väsentligt för ett systematiskt, resurseffektivt och framgångsrikt arbete. Uppföljning och utvärdering inklusive återkoppling till samhällsbyggnadsnämnden är också viktiga delar i det fortsatta arbetet.

4.1 Ekosystemtjänster som berörs av riktlinjerna

I bilaga 1 listas och beskrivs de ekosystemtjänster och funktioner som i inkluderas i Linköpings kommuns arbete med ekologisk kompensation. Dessa är kopplade till:

- *stödjande ekosystemtjänster* och då särskilt biologisk mångfald – bland annat artrikedom, förekomst av rödlistade eller fridlysta arter och spridningsstråk.
- *kulturella ekosystemtjänster* – bland annat pedagogik, hälsa och rehabilitering, lek, motion och friluftsliv.
- *reglerande ekosystemtjänster* – vattenutjämning, pollinering, klimatutjämning, bullerdämpning, erosionsskydd och luftrening.

Försörjande eller producerande ekosystemtjänster berörs inte av riktlinjerna för ekologisk kompensation. Hit hör dricksvatten, livsmedelsproduktion på åker- och betesmark, virkesproduktion med mera. Dessa regleras på olika sätt av

annan lagstiftning och bedöms inte lämpliga eller rimliga att hantera inom ramen för ekologiska kompensationsåtgärder.

Avgränsningen av vilka ekosystemtjänster och funktioner som ingår är inte absolut och kan bli föremål för förändringar efter uppföljning och utvärdering. Mindre justeringar av berörda ekosystemtjänster och funktioner kan göras på förvaltningsnivå. Större och principiella förändringar kring urval och avgränsningar bör tas upp för politiska avvägningar och beslut.

4.2 Värdering och kostnadsberäkningar vid ekologisk kompensation

I arbetet med ekologisk kompensation behöver berörda ekosystemtjänster och funktioner värderas som underlag för kompensationsåtgärder. När det kommer till konkreta och projektspecifika förslag på ekologiska kompensationsåtgärder och kostnadsberäkning för genomförandet av dessa finns det olika vägar att gå. Man kan använda sig av schablonvärden, specifika kostnadsuppskattningar för respektive åtgärd eller kombinationer av dem. Hur Linköpings kommun ska arbeta med värdering och kostnadsberäkningar för ekologiska kompensationsåtgärder blir ett av de viktiga utvecklingsstegen i det fortsatta arbetet.

4.3 Kompensationsarbete i planeringsskedet

Ekologisk kompensation enligt dessa riktlinjer kan bli aktuellt vid plan- eller exploateringsprojekt, på både kommunägd och icke kommunägd mark, men också vid andra exploateringar och åtgärder som hör till förvaltning och utveckling av kommunens mark. I alla dessa sammanhang är det av största vikt att bedömning av negativ påverkan i naturmiljön och eventuellt behov av kompensationsåtgärder lyfts så tidigt som möjligt för att vara en del av helheten och inte bli en ”överraskning” i ett senare skede. Redan vid olika former av förprovning (planbesked, förstudie och liknande) bör frågan om behov av ekologisk kompensation tas upp liksom vid startmöte. De tidiga diskussionerna ger också förutsättningar för en anpassning av planen/projektet så att kompensationsbehovet undviks eller minimeras. Notera att bedömningen av kompensationsbehov ofta kan behöva göras flera gånger i takt med att förutsättningar förändras och projektets konkreta utformning justeras.

När det gäller kunskapsunderlag får man i förprovningsskeden huvudsakligen utgå från befintliga kunskapsunderlag medan det i åtminstone både översikts- och detaljplaner ofta blir aktuellt med framtagande av förbättrade underlag som naturvärdesinventeringar (NVI) och eventuella andra underlag som analys av grön infrastruktur, sociotopkartering, kulturmiljöinventering med mera.

4.3.1 Översiktsplaner

I en översiktsplan (ÖP, FÖP = fördjupad översiktsplan, tematisk fördjupning och liknande) beskrivs översiktligt mark- och vattenanvändningen, utvecklingsinriktning för delområden med mera. I detta planskede handlar det, ur ett kompensationsperspektiv, främst om lokaliseringsbedömningar för att undvika eller minimera negativ påverkan i naturmiljön, det vill säga de två första stegen i skadelindringshierarkin. Särskilt viktigt i översiktsplaneprocessen blir ett landskapsperspektiv med utredning och bedömning av planförslagets inverkan på den gröna infrastrukturen i form av grönstråk och spridningsstråk.

Arbete med riktlinjerna för ekologisk kompensation i en översiktsplan:

- Ta fram fördjupade kunskapsunderlag, exempelvis med hjälp av naturvärdesinventering inklusive grön infrastruktur och medborgardialog, vid behov.
- Kartlägg och analysera berörda ekosystemtjänster och funktioner, med särskild tonvikt på grön infrastruktur och övergripande samband. Ta också hänsyn till scenarier för klimatförändring.
- Genomför lokaliseringsbedömningar för utvecklingsinriktningar i olika delområden med syfte att undvika eller minimera behov av ekologisk kompensation.
- Redovisa planförslagets konsekvenser i särskilt avsnitt med identifierade eventuella behov av ekologisk kompensation, kopplat till olika delområden som underlag till detaljplanering.

4.3.2 Detaljplaner

En detaljplan fastlägger mark- och vattenanvändningen på en detaljerad nivå för ett mindre geografiskt område. I detta skede måste behovet av ekologisk kompensation bedömas noggrant. Om ekologisk kompensation bedöms behövas utifrån det slutliga planförslaget ska också lämpliga åtgärder tas fram och ansvar för genomförandet av dessa överenskommas.

Om en detaljplan föregås av ett detaljplaneprogram, strukturskiss eller annan form av ”mellansteg” (mellan översiktsplan och detaljplan) ska frågan om ekologisk kompensation ingå som en del av ett sådant projekt. Beroende på förutsättningar, omfattning, befintligt kunskapsunderlag med mera kan det ske mer översiktligt som en fördjupning av aktuell översiktsplan eller mer detaljerat som i en detaljplan. En behovsbedömning av ekologisk kompensation bör vanligen genomföras och översiktliga åtgärdsförslag lyftas fram i dessa fall.

Arbete med riktlinjerna för ekologisk kompensation i en detaljplan:

- Utför en första bedömning av behovet av ekologisk kompensation som ett underlag för ställningstaganden redan i samband med planbesked och eventuell förstudie eller liknande.
- Infoga frågan om ekologisk kompensation i uppdragsbeskrivning och projektplan.
- Utse vid projektstart en arbetsgrupp, där flera kompetenser ingår, med ansvar för arbetet med ekologisk kompensation. Inkludera även tjänstepersoner från drift- och förvaltningssidan.
- Identifiera berörda ekosystemtjänster och funktioner, plats- och objektsspecifikt (till exempel enstaka träd).
- Ta fram fördjupade kunskapsunderlag i form av naturvärdesinventering (NVI) inklusive grön infrastruktur, sociotopkartering eller liknande, medborgardialog, dagvattenutredning, skyfalls- och översvämningskartering med mera, efter behov.
- Genomför behovsbedömning av ekologisk kompensation, med hjälp av aktuell checklista eller liknande. Denna kan sedan behöva upprepas under projektets gång efter planförslagsändringar.
- Arbeta fram åtgärdsförslag, inklusive en kostnadsberäkning och rimlighetsavvägning.
- Diskutera ekonomiska och praktiska konsekvenser av framtagna kompensationsförslag för framtida drift och underhåll, inklusive ansvarsfördelning och budgetfrågor.
- Ta fram skötselplan för aktuella ekologiska kompensationsåtgärder, samordnad med eventuell skötselplan för övrig natur- eller parkmark.
- Fastställ vilka åtgärder som är aktuella och reglera ansvar samt ekonomi via lämplig form av avtal/överenskommelse/beslut - markanvisningsavtal, exploateringsavtal etc.
- Redovisa arbetet med ekologiska kompensationsåtgärder under egen rubrik i planbeskrivningen, bland annat för att underlätta uppföljning.
- Säkerställ att framtagna förslag och avtal med mera förs över till genomförandeskedet.

4.3.3 Andra projekt

Exploateringsprojekt är ofta integrerade med en detaljplan, där detaljplanen är ett delprojekt av exploateringsprojektet. Alla projekt som leder till exploatering av mark- och vattenområden är dock inte kopplade till en översiktsplan eller detaljplan. Många åtgärder som syftar till underhåll eller utveckling av såväl planlagd allmän plats eller kvartersmark som icke planlagd mark, kommunägd eller med annan markägare, kan innebära stor inverkan på naturmiljön. Exempel är större omvandling av park eller annat grönområde, omdragning och förnyelse av ledningsnät samt utbyggnad eller förändring av gång- och cykelvägar, bilvägar, broar, större strandnära anläggningar med mera.

- På kommunägd mark ska riktlinjerna för ekologisk kompensation tillämpas.
- På planlagd kvartersmark eller icke planlagd mark med annan markägare och där kommunen är en part bör riktlinjerna tillämpas genom frivilliga överenskommelser med exploatör/markägare.
- Punktlistan för arbetsgången i en detaljplan, se ovan, kan användas i planeringsfasen för ovannämnda exploaterings- och utvecklingsprojekt.
- Utfallet av behovsbedömning, åtgärdsförslag och överenskommelser blir ett viktigt inspel till projektering.

4.4 Kompensationsarbete i genomförandeskedet

I genomförandeskedet ska föreslagna och överenskomna/avtalade ekologiska kompensationsåtgärder projekteras, utformas, utföras samt överförs och säkras till drift- och förvaltningsskedet. Arbetsgången är i princip densamma oavsett typ av exploaterings- eller utvecklingsprojekt:

- Utse en särskild arbetsgrupp eller samordnare med ansvar för utformning och genomförande av ekologiska kompensationsåtgärder i enlighet med beskrivning i detaljplan eller motsvarande med tillhörande avtal och överenskommelser.
- Se över eventuellt framtagen skötselplan som inkluderar kompensationsåtgärder och vid behov justera eller utveckla denna i samband med detaljprojektering och genomförande.
- Genomför överenskomna eller avtalade ekologiska kompensationsåtgärder
- Säkerställ att överlämning till drift- och förvaltningsansvariga genomförs.
- Om kommunen, på kvartersmark eller annan icke planlagd mark, inte ansvarar för utförandet av ekologiska kompensationsåtgärder ska utsedd arbetsgrupp med kommunala tjänstepersoner eller samordnare

ansvara för uppföljning och dialog med exploatör kring genomförande och utformning av överenskomna eller avtalade kompensationsåtgärder.

Forsande vatten, restaurerad som lekmiljö för fisk och till glädje även för oss människor

5 Uppföljning

Riktlinjerna ska genomgå en aktualitetsförklaring efter varje mandatperiod. Implementeringen av riktlinjerna och arbetet med ekologisk kompensation, inklusive faktiskt utförda kompensationsåtgärder, ska regelbundet följas upp och utvärderas inom förvaltningen.

En viktig del av uppföljningen är också att aktivt följa och delta i utvecklingen av ekologisk kompensation via nätverk, fortbildning och projekt av olika slag.

6 Referenser

Agenda 2030. FN:s resolution med 17 globala mål för en bättre värld, antagen 2015. Mer information finns hos bland annat Naturvårdsverket, <https://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Agenda-2030-och-globala-hallbarhetsmalen/> (2021-01-25) samt via regeringen, <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/globala-malen-och-agenda-2030/> (2021-01-25).

Aichi-målen och konventionen om biologisk mångfald (CBD). FN:s arbete för bevarande av biologisk mångfald. Mer information om Aichi-målen och CBD finns hos Naturvårdsverket, <https://www.naturvardsverket.se/cbd> (2021-01-25) samt via regeringen, <https://www.regeringen.se/artiklar/2019/10/konventionen-om-biologisk-mangfald-cbd/> (2021-01-25).

Business and Biodiversity Offsets Programme, BBOP, 2013. The BBOP Principles on Biodiversity Offsets. Rapport från internationellt samarbetsorgan med företag, finansinstitutioner, regeringar och ideella organisationer.

Ekologigruppen, 2019. Omvärldsanalys ekologisk kompensation – metoder och arbetssätt i fyra analyserade kommuner. Framtagen på uppdrag av Linköpings kommun.

Gävle kommun, 2016. Kompensationsåtgärder. Gävle kommuns riktlinjer vid exploatering av värdefull park-, natur- samt jordbruksmark. Antagen av kommunfullmäktige.

Göteborgs stad, 2008. Kompensationsåtgärder för natur och rekreation. Göteborgs stads tillämpning i samhällsplaneringen.

Göteborgs stad, 2018a. Kompensationsåtgärder för ekosystemtjänster i plan- och exploateringsprojekt i Göteborgs stad.

Göteborgs stad, 2018b. Bedömning av behov av kompensationsåtgärder – ekosystemtjänster inklusive rekreation och biologisk mångfald.

Linköpings kommun, 2018. Hållbarhetspolicy för Linköpings kommun. Antagen av kommunfullmäktige.

Linköpings kommun, 2018. Naturvårdsprogram för Linköpings kommun. Antaget av kommunfullmäktige.

Linköpings kommun, 2018. Handlingsplan för naturvården i Linköpings kommun 2018-2022. Antagen av samhällsbyggnadsnämnden.

Linköpings kommun, 2020. Riktlinjer för ekosystemtjänster. Antagna av samhällsbyggnadsnämnden.

MuniComp, Högskolan Kristianstad, 2018-2020. Ekologisk kompensation som styrmedel – ett kommunperspektiv. Forskningsprojekt finansierat av Naturvårdsverket och med många olika partners och deltagande organisationer. Mer information finns hos Högskolan Kristianstad, <https://www.hkr.se/municomp> (2021-01-25).

Naturvårdsverket, 2016. Ekologisk kompensation – en vägledning om kompensation vid förlust av naturvärden. Handbok 2016:1.

SOU 2013:68. Synliggöra värdet av ekosystemtjänster – åtgärder för välfärd genom biologisk mångfald och ekosystemtjänster. Betänkande av statlig utredning.

SOU 2017:34. Ekologisk kompensation – åtgärder för att motverka nettoförluster av biologisk mångfald och ekosystemtjänster, samtidigt som behovet av markexploatering tillgodoses. Betänkande av statlig utredning.

Västerås stad, 2015. Balanseringsprinciper för natur- och kulturvärden i samband med exploatering och samhällsbyggnad. Antagen av kommunfullmäktige.

7 Bilaga

1. Ekosystemtjänster och funktioner för behovsbedömning av ekologiska kompensationsåtgärder

BILAGA 1 Ekosystemtjänster och funktioner för behovsbedömning av kompensationsåtgärder

Stödande ekosystemtjänster - biologisk mångfald

Funktion	Beskrivning
Artrikedom	många djur- och växtarter; viktigt område (värdekärna) för biologisk mångfald
Individrikedom	många exemplar av naturligt förekommande och skyddsvärda arter; viktigt område (kärnområde) för enskild art eller flera arter
Rödlistade arter	förekomst av arter som finns med på svenska rödlistan över arter som riskerar att försvinna
Ansvarsarter	förekomst av särskilt utsedda ansvarsarter
Fridlysta arter, Natura 2000- arter	förekomst av arter skyddade enligt Artskyddsförordningen eller genom Natura 2000, EU:s nätverk av värdefull natur
Övriga naturvårdsarter	förekomst av signalarter (indikerar höga naturvärden) eller ovanliga arter typiska för trakten
Kontinuitet och naturlighet	lång tid av naturlighet eller skötsel som gynnar biologisk mångfald, till exempel äldre icke planterade skogar, slätterängar med lång hävdhistoria, meandrande och relativt naturliga vattendrag, naturliga översvämningsytor
Spridningsstråk	ingående i stråk med sammanhängande eller närliggande naturområden (så kallade 'stepping stones'), del av grön infrastruktur för djur, växter och svampars möjlighet till spridning och förflyttning.
Värdeelement och värdestrukturer	delar av naturmiljön särskilt viktiga för biologisk mångfald. Exempel på värdeelement är gamla träd, hålträd, död ved, stenrösen, större stenblock i öppen mark, bergbranter, forsar, grundområden i sjöar. Exempel på värdestrukturer är olikåldrighet och flerskiktning i skog, flikiga och variationsrika kantzoner mellan olika naturmiljöer (bryn, strandlinjer)
Värdefull livsmiljö	stort sammanhängande område; värdefullt område för fortplantning, tillväxt, födosök, övernattning, flyttning, övervintring; nyckelbiotoper eller andra ovanliga naturtyper; utpekad framtidsområde för ovanlig naturtyp

Kulturella ekosystemtjänster - utbildning, rekreation, hälsa och naturupplevelser

Funktion	Beskrivning
Pedagogik	uteklassrum, skolskog, närnatur för skolor och förskolor
Hälsa och rehabilitering	natur- eller parkområde i närheten av vård- och omsorgsinrättningar
Grön oas	bostadsnära grönska och lummighet i den täta staden, parker och mindre områden
Grönstråk	område ingående i sammanhängande stråk med grönytor och naturområden, för människors rekreation och möjlighet att röra sig i en grön omgivning, till exempel mellan stadens centrala delar och omgivande natur- och kulturlandskap
Lek och spontanidrott	trädbevuxet eller öppet natur- eller parkområde med värde för spontanidrott och lek
Motion	natur- eller parkområde nyttjat för motion av olika slag
Tyst miljö	natur- eller parkområde med låg störning från buller
Friluftsliv och naturupplevelser	naturområde med förutsättningar för friluftsliv och naturupplevelser i form av exempelvis vandring, bad, kanoting, skridskoåkning, fritidsfiske, svamp- och bärplockning, fågelskådning, växtstudier, känsla av orörd natur

Reglerande ekosystemtjänster

Funktion	Beskrivning
Vattenutjämning	våtmarker, dammar och vegetation som fungerar flödesutjämnande vid kraftig nederbörd och översvämning
Pollinering	livsmiljöer för pollinerande insekter – ängs- och betesmarker med artrik flora; parker, väggkanter och bryn med rik blomning inklusive blommande träd och buskar; sandmiljöer och blottade leriga slänter; småskaligt och variationsrikt landskap
Klimatutjämning	förekomst av träd och buskar som ger skugga, vindskydd, temperaturreglering genom vattenavdunstning
Bullerdämpning	bullerreduktion i topografiskt varierande och gräsbevuxna marker; minskad upplevd bullerstörning med hjälp av träd och buskar; maskering av buller genom ljud från vågor och forsande vatten
Erosionsskydd	vegetation invid erosionskänsliga vattendrag och andra öppna erosionskänsliga miljöer
Luftrening	minskning av luftpartiklar genom upptagning och filtrering hos träd och buskar